શ્રી ગણેશાયનમઃ

બિલ્વમંગળ (ઉર્ફે) સુરદાસ.

નાટકનાં ગાયનો.

રચાવી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

વીઠલદાસ હેમજીભાઈ ભાવનગરવાળા

શ્રી વિજય ગૌતમ નાટક સમાજના માલીક.

ઠે. એડવર્ડ પારસી થીએટર. મુ. કરાંચી.

રચનાર

નથુરામ સુંદરજી શુકલ.

(ભાવનગર, પોરબંદર અને વાંકાનેરના રાજકવિ)

ધી માર્તંડ મુદ્રાલય પ્રેસમાં પટેલ. ભીખાભાઈ છગનલાલે
છાપ્યાં. ઠે. રતનપોળમાં મરચીપોળ-અમદાવાદ.

આવૃત્તી ૮ મી. પ્રત ૨૦૦૦

સંવત ૧૯૭૪ સને ૧૯૧૮

કીંમત ૦-૨-૦

ચેતવણી.

ॐ

श्री परमात्मने नमः

બિલ્વમંગળ (ઉર્ફે) સુરદાસ નાટકના
મુખ્ય પાત્રો.

શ્રી કૃષ્ણ—શ્રી વિષ્ણુ પરમાત્માનો પૂર્ણ અંશાવતાર.

મંગળ—શ્રી કૃષ્ણનો સખા ગોપબાળ.

બિલ્વમંગળ—શ્રી મદન મોહનજીના મહાન ભક્ત રામદાસ બાવાના પુત્ર, નાટયના નાયક. (સુરદાસ)

માયાદેવી—બિલ્વમંગળની સ્ત્રી.

ચિન્તામણી—બિલ્વમંગળને ઉત્તમબોધ આપી આ ભવસાગરથી તારનાર ગુણિકા.

ચંદુ તથા બિંદુ—બિલ્વમંગળને ચિન્તામણીના પ્રેમમાં લુબ્ધ કરનાર કુસંગી મીત્રો.

અમ્મા—ચિંતામણીની મા.

અકબર—સર્વધર્મપર સમાનદ્રષ્ટી રાખનાર સર્વોત્તમ હિંદના શહેનશાહ

તાનસેન—અકબરશાહનો પ્રસિદ્ધ ગાયક.

સોમગિરિ—બિલ્વમંગળ, માયાદેવી તથા ચિંતામણીના ગુરૂ.

કૃષ્ણદાસ—કૃષ્ણ પરમાત્માના અષ્ટ સખા માંહેના એક કવિ

તુલસીદાસ—શ્રી રામચંદ્રના પરમ ભક્ત.

તેમજ—ગોપગોપીઓ, સેનાપતિ, દરોગો, ઠગલોક, ફરીદખાં ચંચલા અમૃત શેઠાણી, અવધુત, નિર્લોભરામ, માલા, ચંદનલાલ સુંદરલાલ, ચોપદાર; વારાંગનાઓ, સખીઓ વીગેરે વીગેરે.

બિલ્વમંગળ (ઉર્ફે) સુરદાસ નાટકનો ટુંક

પૂર્વ પ્રસંગ—શ્રી મદનમોહનજીના મહાન ભક્ત વ્રજભાષાના કવિઓ માહેના એક ઉત્તમ કવિ કૃષ્ણા નદીના કિનારા ઉપરના કોઈ એક મોટા શહેરમાં નિવાસ કરના પ્રસિદ્ધ ગાયક રામદાસ બાવાના પુત્ર જેનું પ્રથમ નામ બિલ્વમંગળ હતું તે બિલ્વમંગળને અધમોના સંગથી અલગ કરી શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ પોતાના સખા બનાવ્યા કે જેઓ પોતાની છેવટની સ્થિતિ સુરદાસ નામે પ્રસિદ્ધ થયા અને જેણે અનેક પુસ્તકો દ્વારા પ્રભુના ગુણ ગાન કર્યા છે. જેનાં પદથી પ્રભુ પોતે હાજર રહતા તેવા આ ભક્ત બિલ્વમંગળની પ્રથમ સ્થિતિ નાટ્યની શરૂઆત થાય છે.

પ્રારંભમાં—મંગળાચરણ બાદ વસ્તુ સુચક.

અંક પહેલો.

પ્ર૦ ૧—ગોલોકમાં શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન ગોપ ગોપીઓ સાથે ગમત કરે છે. ત્યાં મંગળ નામના એક સખાને શંકા ઉત્પન્ન થવાથી કૃષ્ણ પ્રત્યે પુછે છે કે, તમારૂં અધમ ઉધારણ નામ શાથી પડયું ત્યારે તેની શંકાનું નિવારણ કરવા કૃષ્ણ ભગવાન કહે છે કે, અધમોને ઉધારૂં છું તેથી મારૂં નામ અધમ ઉધારણ પડયું છે પરંતુ મંગળની શંકાનું સમાધાન નહીં થવાથી શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન તેને અધમોની સ્થિતિ દેખાડવા મૃત્યુ લોકમાં લઇ જાય છે.

પ્ર૦ ૨—કૃષ્ણતિરના નદીપરના શહેરમાં વસતા નગરશેઠનું ઘર કૃષ્ણ ભગવાન મંગળને સાથે લઈ તે મકાન બતાવે છે અને ત્યાં

આવનાર અશ્રમોને બોધ દઈ ઉત્તમ કરવા કહે છે, તે કામ કરવા મંગળે હા પાડવી તેટલામાં ચંદુ, બિંદુ તથા બિલ્વમંગળ (ઉર્ફે) સુરદાસ, વીગેરે મીત્રોનું આવવું. ત્યાં ચિંતામણી નામની ગુણીકાના નાચ રંગમાં બિલ્વમંગળનું ચિંતામણી ઉપર મોહીત થવું તેટલામાં મંગળે પ્રત્યક્ષ થઇ તે સર્વને બોધ દઇ સારે રસ્તે ચડાવવા પ્રયત્ન કરવો પણ મંગળનો બોધ નહી માનતા સર્વ તેને માર મારી કાઢી મુકે છે.

પ્ર૦ ૩—બિલ્વમંગળનું ઘર ત્યાં મંગળનું આવવું, પડેલ મારનો પશ્ચાતાપ કરવો, ત્યાં માયાદેવીનું આવવું એને પોતાનો પતિ મધરાત વીતી જતા નહીં આવવાથી કંટાળી સુઇ જવું. ત્યાં બિલ્વમંગળનું ચિંતામણીના પ્રેમમાં આધીન બની આવી સારાં કપડાં પહેરી ચીતામણી પાસે જવા તૈયાર થવું, તથા માયાદેવીએ તેને જતાં અટકાવવો.

પ્ર૦ ૪—ચીતામણી ગુણકાનું ઘર, દીલ્હીના ખજાનામાંથી થયેલી ચોરીનો તપાસ કરતાં પતો નહી લાગવાથી ત્યાંના સેનાપતીનું ચીતામણી પાસે આવવું, અને તે ચોરીનો તપાસ કરવા ચિંતામણીને ભલામણ કરવી, ચિંતામણીએ તે કામ માથે લઇ ઠગ લોકોમાં દેવી રૂપે જઈ તપાસ કરવા નક્કી કરવું, બાદ બિલ્વમંગળનું આવવું પરસ્પરનો પ્યાર.

પ્ર૦ ૫—ઠગ લોકો પોતાની દેવીને ભોગ દે છે તેવામાં ચિંતામણી દેવીરૂપે ચોરીનો પત્તો લગાડવા આવે છે, ખુબીથી ચોરીનો પત્તો મેળવે છે, છેવટમાં દેવનો પડછાયો હોતો નથી એ વાક્ય પર ચિંતામણીનું કપટ ખુલ્લુ થાય છે. ઠગ લોકો તેને મારી

નાખવા તૈયાર થાય છે, ચિંતામણી પોતાના અંતનો વખત હોવાથી પાપનો પશ્ચાતાપ કરે છે ને મરવા તૈયાર થાય છે. ઠગ લોકોને દયા આવવાથી મારતા નથી, ચિંતામણીનાં જ્ઞાન ચક્ષુ ખુલી જાય છે અને પ્રભુ પરાયણ થાય છે.

પ્ર૦ ૬—બિલ્વમંગળ ચિંતામણીના પ્રેમમાં વિહ્વળ બની રાત્રીના વખત વળી તેના પિતાના શ્રાદ્ધનો દિવસ છતાં પણ ચિંતામણીને મળવા તૈયાર થાય છે, માયાદેવી તેને ઘણી રીતે સમજાવે છે છેવટમાં નહીં માનતા બિલ્વ પોતાની પ્યારી ચિંતામણીને ઘેર જાય છે.

પ્ર૦ ૭—મંગળ જંગલમાં વર્ષાઋતુનું વર્ણન કરતો નીકળે છે, કૃષ્ણે પુછેલા પ્રશ્નનો મંગળે આપેલો જવાબ, ત્યાં બિલ્વમંગળનું આવવું શ્રીકૃષ્ણે સ્વરૂપ બદલી બોધ આપવો, મોહાન્ધ બિલ્વને કંઇ અસર નહીં થતાં તેવીજ સ્થિતીમાં ચિંતામણી પાસે જવું શ્રીકૃષ્ણના બોધથી નહીં સુધરનારની સ્થિતિ જોઇ મંગળને આશ્ચર્ય થવું વિગેરે.

પ્ર૦ ૮—ચિંતામણીનું ઘર, રાત્રીની વખતે ચિંતામણીએ પોતાને માથે વિતેલા પ્રસંગની યાદી લાવી ઇશ્વર ભક્તિ પરાયણ રહેવાનો વિચાર કરતાં સુઇ જવું તેવામાં કૃષ્ણાવિણા નદી તરી બિલ્વમંગળનું મેડી ઉપર ચઢવું અને ચિંતામણીને જગાડવી ચિંતામણીનું જાગ્રત થવું તથા બિલ્વમંગળને બોધના ફટકા મારી વૈરાગ્યવાન બનાવવો, બિલ્વમંગળને પોતાની અધમ સ્થિતીનું ભાન થતાં તેના હૃદયમાં જ્ઞાનની જ્યોત પ્રગટ થવી વિગેરે.

અંક બીજો.

પ્ર૦ ૧—અકબર બાદશાહની કચેરી, બાદશાહ પ્રસિદ્ધ ગાયક રામદાસ બાવાની ગેરહાજરીમાં તેના પુત્ર બિલ્વમંગળની તપાસ કરાવે છે પણ બિલ્વમંગળ ચિંતામણી ગુણિકાના બોધથી સંસાર પર વિતરાગ બની ચાલી નિકળ્યો છે આ વાત તાનસેન કહે છે પણ ચિંતામણી જેવી વેશ્યા બોધ આપે એ બનેજ નહિ આ વાતની શંકા થતાં તેની પરિક્ષા કરવા બાદશાહે ચિંતામણીને તેડાવવા રૂકો લખી મોકલવો.

પ્ર૦ ૨—બિલ્વમંગળ પ્રભુ ગુણ ગાન કરતો નીકળે છે આ જોઇ તેની સ્ત્રી ઠંટાળો આપેછે તેથી બિલ્વ સંસાર ઉપરથી પોતાનું મન ઉઠી જવા કહી પોતાની સ્ત્રીથી છુટા થવા માગે છે માયાદેવીએ પોતાના પતિનું આવું વર્તન જોઇને પીયર જવું તથા બિલ્વમંગળનું જંગલમાં ચાલ્યા જવું.

પ્ર૦ ૩—ચિંતામણીની પ્રભુ પ્રત્યે પ્રીતિ અને સંતસાધુ તરફથી મમતા જોઇ તેની મા અજા તેને ઘણું સમજાવે છે પણ તે માનતી નથી વૈશ્ણવ સાધુઓનું આવવું ચિંતામણી ઇશ્વર ગુન ગાન કરે છે. અજાનું ગુસ્સે થવું, તેવામાં બાદશાહનો હુકમ આવવાથી અજાએ ચિંતામણીને જબરજસ્તીથી બાદશાહ પાસે લઇ જવી.

પ્ર૦ ૪—સોમગિરીનું આશ્રમ સોમગિરિ પોતાના શિષ્યો સાથે ભજન કરે છે ત્યાં બિલ્વમંગળનું આવવું અને ગુરૂ મંત્ર લેવા સોમગિરીને વિનંતી કરવી. તોપણ સોમગિરિ તેને પાત્ર નહી જાણી

મંત્ર આપતા નથી. તે પણ બિલ્વ કઠ ટેક લઇ બેસે છે, તેથી ગર્વ ગંજન કૃષ્ણ ભગવાનને ભક્તોની પરીક્ષા લેવા પેટમાં દુખવાનો ઢોંગ કરી મનુષ્યનું કાળજુ લેવા મંગળને મોકલવો. છેવટે પ્રભુનાં નામ ઉપર બિલ્વમંગળે પોતાનું કાળજું કાઢી આપવું. આ જોઇ સર્વનું આશ્ચર્ય થવું બિલ્વને ગુરૂમંત્ર આપવો.

પ્ર૦ ૫—કૃષ્ણ ભગવાન મંગળને લોભને જીતેલા નિરલોભરામ સાધુની પરિક્ષા કરી બતાવે છે. પ્રભુની માયા જોઈ મંગળ અજબ થાય છે. તેવામાં એક સ્ત્રી પોતાના પુત્રનું મુડદુ લઇ રૂદન કરતી નીકળે છે. મંગળને દયા આવવાથી તે પુત્રને સજીવન કરવા કૃષ્ણ ભગવાનને વિનંતી કરે છે. પણ આયુષ્ય ટુટયા પછી સજીવન થઈ શકે નહી તેમ પ્રભુનું કહેવુ તેવામાં બિલ્વમંગળનું આવવું બિલ્વનું સાધુપણું જોઈ બાઇએ પોતાના પુત્રને સજીવન કરવા કાલાવાલા કરવા, છેવટ બિલ્વની સ્તુતિથી પ્રભુ છોકરાને જીવતદાન આપે છે મંગળનું ગુસ્સે થવુ અને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનનો બોધ.

પ્ર૦ ૬—અકબર બાદશાહનો ખાનગી અવાસ ચિંતામણી તથા અજાનું આવવું, બાદશાહ અનેક લાલચ આપી ચિંતામણીને ભોળવે છે, પણ ચિંતામણી પોતાની ટેક છોડતી નથી. છેવટમાં તેની ભક્તિ જોઇ બાદશાહનું ખુશ થવું. અજાને બાદશાહી ખજાનામાંથી રુવાઈ આપી ચિંતામણીનું જંગલમાં ચાલી નીકળવું.

પ્ર૦ ૭—બિલ્વમંગળની સ્ત્રી (માયાદેવી) પોતાની દુઃખીસ્થિતિનું વર્ણન કરેછે. ત્યાં સોમગીરી મહાત્મા માયાનાં દર્શન કરવા આવી

બિલ્વમંગળનું ઘર પુછે છે પણ માયાદેવી તેને બહુ સતાવે છે. તેમજ અપમાન કરે છે. માયાદેવીની આવી સ્થિતી જોઇ સોમગીરી પોતાના ભક્તિ પ્રભાવે પ્રભુ સ્તુતી કરી (માયા) ની મોહ બુદ્ધિ હરી લઇ ઉત્તમ બુદ્ધિની અધિકારીણી કરે છે અને સાથે વ્રજયાત્રા કરવા તેડી જાય છે.

પ્ર૦ ૮—ઇશ્વર ભક્તિમાં તદાકાર બનેલા બિલ્વમંગળ આગળ આવે છે, પણ બિલ્વમંગળને એક પ્રભુના સ્મરણ વિના કંઇ સુજતું નથી તેવામાં કાઇ એક નગરશેઠના દીકરાની સ્ત્રી ચાલી આવે છે, તે બિલ્વમંગળની ભક્તિ જોઇ આશ્ચર્ય પામી તેની પ્રશંશા કરતી ચાલી જાય છે એ સ્ત્રીને જોઇ બિલ્વમંગળને ચિંતામણીનું ભાન થાય છે અને પોતાની શંકાનું સમાધાન કરી તેને ઉત્તમ રસ્તે દોરવાની ઇચ્છાથી તે શેઠાણીને ચિંતામણી સમજી તેની પાછળ જાય છે.

પ્ર૦ ૯—અમૃત શેઠાણી પોતાની સખીઓ સાથે રાસડા ગાય છે ત્યાં બિલ્વમંગળ આવી શેઠાણીને અન્યોક્તિમાં બોધના શબ્દો કહે છે જે સાંભળી બિલ્વને તેમ બોલવાનું કારણ પુછવું ચિંતામણી નથી એવું બિલ્વને જણાવવું, છેવટ પોતાની થયેલી ભુલને માટે પોતાના ચક્ષુઓને દોષ આપી બાઇ પાસે સોયા મંગાવી આંખો ફોડી નાંખવી સર્વનું આશ્ચર્ય થવું, ત્યારથી બિલ્વનું (સુરદાસ) બનવું.

અંક ૩ જો.

પ્ર૦ ૧—માયાની શોધમાં નિર્લોભરામનું નીકળવું વ્રજને રસ્તે સોમગીરી તથા માયાદેવીનું નીકળવું, તથા ચિંતામણીનું મીલન બાદ ત્રણેનું સાથે વ્રજમાં સુરદાસજીને મળવા જવું વિગેરે.

પ્ર૦ ૨—નિર્લોભરામ માયાનું ચિંતવન કરતો નીકળે છે ત્યાં સોમગીરી ચિંતામણી તથા માયાદેવીનું આવવું નિર્લોભરામે માયાદેવી પર આશક થવું, ત્યાં સોમગીરીની સ્તુતીથી પ્રભુએ ચમત્કાર બતાવી પોતાની માયાની પ્રેરણા કરવી ઇશ્વરી માયાએ નિર્લોભરામની દુષ્ટ વૃત્તિ દુર કરવા કેટલાક ચમત્કારો બતાવી નિર્લોભરામની લોભી વૃત્તિ ટાળી પાપના પસ્તાવો કરાવવો

પ્ર૦ ૩—સુરદાસજીનું વ્રજ જંગલમાં કૃષ્ણ કીર્તન કરતાં નિકળવું કૃષ્ણભગવાને સુરની ભક્તિનાં વખાણ કરવાં મંગળાને સુરની પરીક્ષા કરવી. ત્યાં કૃષ્ણભગવાનને પ્રગટ થઇ સુરનો હાથ ઝાલી વ્રજનો રસ્તો બતાવવો અને હમેશાં તેને માટે દુધ ભાતનો દુનો અંતરીક્ષથી મોકલવા વચન આપવું.

પ્રવેશ ૪ થો.

સોમગીરી સાથ માયાદેવી તથા ચિંતામણીનું સુરદાસના આશ્રમમાં આવવું અને તેઓને શ્રી પ્રભુનાં દર્શન કરાવવાં તથા શ્રી હરીએ સુરદાસની કવિતાનું અંતિમ પદ પુરૂ કરવાનું વચન આપવું.

પ્રવેશ ૫ મો.

છેવટે રાસલીલાના દર્શન કરાવવા.

૭૭૮૯

શ્રી ગણેશાયનમઃ

શ્રી

બિલ્વમંગળ (ઉર્ફે) સૂરદાસ

નાટકનાં ગાયનો.

મંગળાચરણ.

સુત્રધાર તથા નટી— ૧

શ્રી નટવર ઘટઘર અંદર સ્થાપી અરચુ
પ્રભુ પ્રિયકર— શ્રી
શ્રીપતિ આપો સુમતિ ગણી નિજજન— શ્રી
ગિરિધર સુંદર સ્નેહે કરજો ફલપ્રદ કરણી શ્રી
યદુકુલ દિનકર વ્હાલથી, વંદી નિરખી
છબી મન હરણી.
જગ જલનિધિ તરણી— શ્રી

નટી— ૨

ગિરિધર ગુણ ગાથ ગાઉં સ્નેહ સાથ જોડી હાથ
શ્રી પતિ પદ રતિ ઉર અતિરે ટેક
રદું મુખ રસિક બિહારી, ધારી હિમ્મત હૈયે ભારી.
અભિનવ અવતારી, નંદ નંદન હરણ હરિણુ ફંદ
ચતુરચંદ દ્યુતિમય દિન પ્રતિ કરૂં નતિરે— ગિરિધર

ગોપ— ૩

મારા સુંદર શ્યામ શરીર જય મન મોહન સુદ મંદીર
નંદકુંવર ભકતોની નિત્યે, ભાંગી રહ્યા ભીડ
નટવર નવલકિશોર નિરંતર, ગ્રહી પદ કંજ
પ્રણામય પ્રીતે સ્તુતિ કરીએ ધરી ધીર. મારા૦
ધન્ય ભાગ્ય વ્રજ ભૂમિનાં વળી છે ધન નંદ અહીર
અધમ ઉધારણ કારણ જગના અભીનવ આપ
પ્રભુજી પ્રગટયા જાહિર શ્રી જદુવીર—

કૃષ્ણ— સાખી.

અધમોને ઉદ્ધારવા સ્નેહે ધરૂં શરીર,
ભવ સાગરથી ભક્તને, તારી કરૂં ઝટતીર,
ગોપ...મારા—

કૃષ્ણ— ૪

કરે ના શુદ્ધ કોઇરે, મુજ કૃપા વિના
બ્રહ્મા શેષ મહેશ ગિરાને ગણેશ કદી જો હોયે
મારી કરૂણા વિના કરેના ઉત્તમ કિલ્બિશ ખોઇરે
હું જ કરૂં અધમોને ઉત્તમ પાપ પુંજ સહુ ધોઈ
પુનિત કરી પોતાના ગણું છું ઉંચ કે નીચ હોય તોયરે

ચિંતા— ૫

બોલું કયાં મેરે પ્યારેકી બતિયાં
ખોલું કયા મેરી છોટીસી છતિયાં— ટેક.
ન ધીર ચેન ધરિ રેન ચુમિ ચુમિ
બદન શયનમેં દુઃખી કર ડારી

પકરી જુગલ કર, બસન અલગ કર
કિય પર હુરી ડર, છત અધરન પર— બોલું૦

સાખી.

મરોર ડારે જોરસોં, મેરે કોમલ અંગ,
એસે નિરદય નાથકો, સુપને કરૂં ન સંગ—બોલું૦

સાખી.

ત્રાસ બઢયો તનમેં અતિ, હીયકો ઘટયો હુલાસ,
એસો જો મેં જાનતી, તો જાત ન પીયુકી પાસ–બોલું.

ચંદુ–બિંદુ–બિલ્વ–વિગેરે— ૬

નર નીચ અહીંથી જા, જા, જા,
લે માર ખળતું ખા, ખા, ખા,
બહુ મદમસ્ત બનીને બક્યો, રંગ અમારો રજમાં રોળ્યો
નથી શરમ નફ્ટ હરામી તું હઠહઠ
શાને અહીં આવ્યો શઠ, રહેવાને નથી પટ – જાજા

મંગળ–કહું સત્ય વાત નહી તરછોડો—કૃષ્ણ ભજનમાં
ચિત્તને જોડો છોડો સહુ છલબલ ભજો હરિ
પળ પળ નહીં તો કહેવાશો ખળ, તેમાં નથી સારૂં ફળ

૭

બિલ્વ– જાઉં જાઉં પ્યારી પાસ ઝટપટ, છોડ છોડ મુંજ કર તું
માયાદેવી—જરીએ નહીં અધમ શરમ તમને
જગત ડર મહદ નિશદિન છે મુને
વેશ્યા સહન જોઇ નયન જગ
કહે ધિક તેની બ્હીક ઉર નહિં ધરોને

બિહર—જાઉં જાઉં
પૂર્ણ ચિત્ત મુજ પ્રસન્ન રહે છે
ચિન્તામણીનું મલીન થતા
લઇશ લ્હાવ બની રસ બસ હું
અલગ થા તું જા નાર નકામી—

ચિંતા— ૮
ખીલી વસંગ વૃક્ષ ડાળી જુઓ ડોલતી
ખુબીને ખોલતી
પ્રેમ પુષ્પની પ્રભા અપાર ધારી
આગળીઓ તુલ્ય પાન, તેવી બોલાવી માન
મોહનને આપતી— ખીલી૦
પંખી ગણુ પામે વિશ્રાન્તિ
પંથી જનો સુખે લે છે શાન્તિ
જોબનનાં અંગે ફુટ્યાં છે અંકુરો
સ્નેહથી શોભાને સ્થાપતી— ખીલી૦

લુટારૂઓ— ૯
ચાલો સહુયાર, દેવીને દુવાર, ભોગદેયે ભાવથી આવાર ધરિ અપાર પ્યાર કાશી કલકત્તાને લુટ્યો દીલ્હીનો દરબાર તોડી ફોડી લુંટી લઇએ ભુપના ભંડાર કરૂણાળી, ખીરદાળી, માહા કાળી તું માત હાજર થાઓ હેતે દેવી સાક્ષાત પાડાનો ભોગ લેવા, દેવી દયાવાન મા આવો મા આવો લેવા બળીદાન

ચિંતા— ૧૦
હું ભજન કરીશ હરીનું સદા સુખે— ભજન
આ સંસાર આગ સમ લાગે

મિથ્યા ફાંફાં મારી હારી— ભજન
નહીં કોઇને કેવા તમારી વાત બંધાઉં છું
રાખો ભરોસો હૃદયમાં હું દેવના સમ ખાઉં છું
છોડો ક્ષમા લાવી મને, ઝટ અહિંથી જાવા દિઓ
સંતો તણા સહવાસમાં, ગુણ કૃષ્ણના ગાવા દિઓ

બિલ્વ— ૧૧
રતિ પતિ બાણુ મારી, મારી દ્રઢ છાતી વિદારે
પ્રહારે ન ધારે હ્યારે કોવારે
જાય છે વખત થાય છે વ્યથિત તનડું જ્યારે ત્યારે
રતિ પતિ

સાખી.

પલ પણ પ્રિય પ્રમદા વિના, ધારી શકુ નહીં ધીર
જખમ કરે છે જીગરમાં તીવ્ર વિરહનું તીર.
દૈવી ગુણોથી વિરાજીત દારા
મોહિની ચિન્તામણી બિણુ મારાં
સંકટ કોણ નિવારે— રતિ પતિ

બિલ્વ— ૧૨
પ્રેમદા પ્યારી મળે, વ્યાધી ઉરની ટળે
રઢીયાળી મારી— પ્રેમદા
કામ કૃપાણુથી ઘાયલ હું એ
ઘાવ રૂઝાવની ઔષધિ સારી
વાહ વાહ પ્યારી ઘર જાઉં
હું જાઉં જાઉં જાઉં— પ્રેમદા

કૃષ્ણ—

૧૩

શ્રવણ ન બોધ ધરે દુષ્ટો હાડી
પાપ કરે વિપ્ર ઘરે; અવતરે— શ્રવણ
નિશદિન સકલ દુઃખ સહે
નહીં ધર્મ પંથને ગ્રહે
રટણ રમણીનું હૃદય રહે
છલ બલ છાય છાય છાયરે... શ્રવણ

ચિંતા—

૧૪

વિષય વાત મમ માત તજીને કૃષ્ણ ભજન તું કરવા દે
ધર્મ મતિએ ધરણીધરનું ધ્યાન ધૃતિથી ધરવા દે
અધમપણાને અલગ રાખી ભંડાર ભક્તિના ભરવા દે
નટવર નામનું નાવ મળ્યું છે તો ભવસાગર તરવા દે
નાશવંત નર નામ છોડીને અક્ષય વરને વરવા દે— વિષય૦

બિલ્વ—

૧૫

આ તારાં વચનો સારાં સ્નેહે સાંભળતા
શાન્તિ પામ્યું મન મારૂં રે આજે— આ૦
જગની જંજાળમાંથી મળતો બચાવ્યોજી
ધન્ય ગુરૂ ચિન્તામણી ધારૂં રે આજે,
ચિંતા—ભક્તિ ભગવાન કેરી કરતાં હમેશાંજી
થવાનું ત્વરાએ શુભ તારૂં એ શાણા
બિલ્વ—આ તારાં

અંક ૨ જો

દરબારીઓ- ૧૬

નેક ન્યાય ભારે પ્યારે અકબર નૃપતિ હમારે
પ્રીતસો પ્રજાકી પીર, કાટી દેત શાન્તિ ધીર
કરત હૈ વિનોદી બીર, નીર છીર ન્યારે,

વારાંગનાઓ— ૧૭

સા સા પપ ધમ પગ મરેસા સા સા ગરેગ
સાગમ ગરેસા
સારેરેરે સાગગગ સામમમ સાપપપ
સાધધધ સાનીનીન સા સા સા સા
સાનીનીની સાધધધ સાપપપ સામમમ
સાગગગ સારેરેરે ધની સારેપ સાસ.સા...સા
સાગ સાગ સાગમ ગરે સાની સારે
ધધની સા સારે ગરે સાની ધના સા સા સા
પગ પગ પપ સાધપપમ ગરે, ગમ ગમ ગપ
નીસાની ધનીસા
સા..... ગ......પ......સા .....સા......પ
ગ......ધા......સાસા

બિહવમ ગળ— ૧૮

નાથ ત્વરિત સેવકને તારો સેવકને તારો
નટવર ઉરની ઉપાધી નિવારો—ટેક૦
કર્મ કર્યા છે અધમ હજારો.
માફ કરો અપરાધ અમારો......નાથ.

સાખી.

મુજ મન ભમરાએ કરી; જાળવવા રસ રીત.
અવિનાશી પ્રભુ આપના પદ પંકજમાં પ્રિત ..નાથ.

બિલ્વ તથા માયા— ૧૯

માયા—સદા રેજો રૂડાં સુખડાંને સાજી
હવે જાઉં છું રહું ન થાવો રાજી...ટેક.
સ્નેહી જનોનો સંગ, તજી ફરો ફંતગ
ભુંસી ભભુત અંગ, ધરો અજબ ઢંગ

બિલ્વ—વનિતા વાહ વાહ (૨)

માયા—રેજો રૂડાં

બિલ્વ—તારા જવાથી સાણી મારા હૃદયમાં શાન્તિ થશે,
રટિ નિત્ય નંદ કુમારને, અવતાર આનંદે જશે.
ભવ ભાર દુઃખ દેનાર, શિર ધારણુ કરી ચાલી અરે,
માયા ઉદાર બની કર્યો, ઉપકાર તેં મારા પરે,

માયા—..................................રે જો,

ચિંતામણી— ૨૦

વ્હાલા વૃજલાલ સાથે લાગીરે લગનીયાં
માહારી મહારાજ
પ્યારી છબી શામળાની, સ્થાપી ઘટ ઘરમાં મેં તો૦
એને હાથે છે મારી લાજ
વૃન્દાવનમાં ફરતા ધરતા, વરતા આ આ...વ્હાલા૦
હેડે નિત્ય હેત ધારી, બંધુ હળધરના હું તો
સેવું છોડીને બીજા કાજ......વૃન્દા......આ વ્હાલા૦

સામગિરી તથા સાધુઓ— ૨૧

ખોટી માયા–ખોટી કાયા–જુઠી માયા જુઠી કાયા
સાથે પંથે ચાલો ભાઇ
ભજન કરીએ ભાવથી પ્રભુ૦
નામ રઘુપતિનું રટી શવરી તરી સંસારથી
પારધી શુભ ગતિ પામ્યો એ અજાણ્યું નથી-ભાઇ૦

બિલ્વમંગળ— ૨૨

તારો મુજને હેતેથી ગૃહી હાથરે ગુરૂજી
ગાઉં પ્રભુ આનંદે ગુણ ગાય હોજી
આશરો મારે તો સાચો એ ગુરૂ આપનો છે
સ્તુતિ કરૂં છું સ્નેહ સાથ હો...
છે નહિ મારે આશા ધનધરા ધામનીરે
ગુરૂમંત્ર આપો કૃપાનાથરે......ગુરૂજી તારો.

માયા— ૨૩

દેખો દેખો, મેરા નામ માયા મહાન મશહુર હૈ
મેરા ન્યારાહી આલમમેં નૂર હૈ
જોગી ભોગીકું મેરી જરૂર હૈ
દીલમેં યું રહે ન કોઇ મુજસે દુર હૈ
વાહજીવાહ વાહજીવાહ......દેખો દેખો

માયા તથા નિર્દોષરામ— ૨૪

માયા–હાંરેમેરેરંગીલે યાર ખીલીકયસી, બાલે જોબનીનકી બહાર
હાંરે મેરે બાલે જોબનકી બહાર, પૈસા બિના

કયસે દરૂં કહો પ્યાર, દેદો થેલી મેરે દિવાને દિલદાર
......મેરે.

નિલોંભ–થેલી મેં કયસે દું પ્યારી નવેલી યે હય જીવનકા આધાર
માયા—થેલી છુપાના ચમન ઉડાના હોતા ન બરસોં હજાર
નિલોંભ—લો એ થેલી માશુક મેરે મજેદાર
માયા—આઇયો મેતો જાતી હું હોકે હુશીયાર......મેરે૦

બિહ્‌ગવમંગળ— ૨૫

સેવકની અરજી સુણી ધીરા વગર વિલંબે ધ ઓ
દયા દીનપર દીનદયાળુ, લાલ ઉમંગે લાવો
વ્રજ વલ્લભ છો મુજને વહાલા
કિંકર હું કરૂં કાલાવાલા...આ બાળકને બચાવો સે૦
કરે સજીવન સ્નેહ ધરીને મદનમોહન પ્રભુ મારા
નિરાધાર નારીના દુખને નટવર કરજો ન્યારા
અવિનાશી આધાર તમારો,
અવર કોણુ છે કહો અમારો, પરચો નાથ બતાવો.

કૃષ્ણ— ૨૬

હું થી ભકત શ્રેષ્ઠ ભારી ક્ષણ ક્ષણ મારૂં
મારૂં સ્મરણુ વિઘ્ન હરણુ કરતાં મોદ ધારી
પુનિત પરમ હૃદય નરમ......હું થી
વિશ્વ વાત ન્યારી નિશદિન કરીને,
સુખે સદગ ભહે વિજય...........
મારી કીર્તી ગાતા, ધરી રતિ ઉર અતિ
ધર્મ સાચો ધરતા. 'આ...આ...હું થી,

ચિંતામણી— ૨૭

સહું વાતે સુખ પામી આ સમે
દુખની તુટી દોરી કહું કરજોડી;
પ્રભુ ! મારા આ સમે ટેક૦
શાક તમારૂં કરે શુભ શ્રીપતિ
આશીશ એ મુજ આનંદકારી;
ભજીશ હવે મુદથી મુરારિ દુખ૦

એભ્રમ તથા સાહેલીઓ—૨૮

ગરબો.

સખી સેવા કરીએ રાધાશ્યામનીરે
ગુણો ગાઇએ એના દિન જામિનીરે...ટેક
પ્રેમથી, નેમથી મૂર્તિ નિહાળી સોહ ધામનીરે
ધુન હૈયામાં હેતથી લાગી રહી પ્રભુ નામનીરે
સુખદ શ્રી હરિ પ્રતાપવંત,
તુર્ત પાપ ટાળી આપે શાન્તિને...સખી૦

સાખી.

એકાદસીનું વ્રત કરી, આનંદે સહુ આજ
પ્રિયતમ પ્રભુને પૂજિયે, સાજી ઉતમ સાજ,
શાણી સાહેલી સાથ, પીયે પ્રીતિનાં પાથ
હેતે જોડીને હાથ, કરો પ્રાર્થના પ્રીતી રીતી પુનીત,
રૂડી રાખીને રીત, ગાયે વાહલથી ગીત જગતનાથનાં
રાહમાં ચાહથી ઉછાહથી ઉચારીએ નામ,
રમો રંગમાં અંગમ ઉમંગ ધારીને...સખી૦

બિલ્વમંગળ— ૨૯

મેં ભયનો છોડયો ભાસ, નયનો કરીને ન્યારાં
ઘટ ઘટમાં કરજો વાસ પ્રીતે પ્રભુજી પ્યારા...ટેક.
વિઠ્ઠલ વહાલ બિરદ વિચારી
આ સેવકને લેજો ઉદ્ધારી
વ્યાધિ વિદારી શરણે સ્વીકારી,
ટાળે હારો મુજ ત્રાસરે......મેં ભયનો.

સર્વ—આંખ વિના અતિશય દુઃખી થાશે,
જીંદગી આની શી રીતે જાશે.
થાયે હવે શું, ગભરાયે હવે શું.

બિલ્વમંગળ—શાને બનો છો ઉદાસરે....મેં ભયનો.

અંક ત્રીજો.

ચિંતામણી— ૩૦

મને કોઈ વ્રજની વાટ બતાવો,
સુજન ગણી પુછું, આગળ આવો,
સુંદર શ્યામ વ્રજેશ વસે જ્યાં,
ત્યાં મુજને લઇ જાઓ
આતુર છું સૂરશ્યામને મળવા
મોહથી કોઇ મિલાવો

ચિંતામણી— ૩૧

ક્ષાર હેતેથી હું તો ગુરૂમંત્ર આજે પામી
વધ્યો હૃદયે હુલાસ કરૂં વ્રજમાંહી વાસ
જે થકી ઝટ જાયે વ્યાધિ વિરામી.
જપતાં થાકું નહિ કદી હું નટવર રટું નામ
અબળાને ઉદ્ધારી લેજો, સ્નેહે સુંદર શ્યામ જે થકી

નિર્લોભરામ ને માયાદેવી—૩૨

નિર્લોભ—ચાલો પ્યારી અમારે સંગમે
રંગ ઇશ્ક રંગમે..........ચાલો.
માયાદેવી જોગી વેશ ધારી શાને ભોગમાં વૃથા ભમે.
નિર્લોભ—ભમે, ભમે, ભમે..........રમેંગે૦
માયાદેવી—વિષ સમાન વિષય વાત કેમ સંતને ગમે.
નિર્લોભ—ગમે, ગમે, ગમે..........રમેંગે૦

૩૩

માયા—દુનિયા હે દાસ મેરી, મેં હું રસીલી માયા
ત્રિત્ત સંતકા ચુગાયા, જગકો ભલા જીતાયા
નિર્લોભકું લુભાયા, કછુ ના લગાઈ દેરી
નિર્લોભ—નોકો બાન મારી, કહાં છુપ ગયેથે પ્યારી,
તારીફ કરે તુમારી નિર્લોભરામ લહેરી...દુનિયાં૦
માયા— ....દુનિયાં૦

નિર્લોભરામ-માયા— ૩૪

માયા—મેં રખુ ના મહોબત કીસીસે
પુછ લેના એ નિર્લોભજીસે

રાજાકુ પલમેં મેં રંક બનાવું
રંકોકો રાજાકા જામા પહેનાઉં
હેત સચા હય મેરા હરિસે ... . પ્રુછ૦
નિર્લોભ—માયાકા કહેનાં યે સચા હય ભાઇ
ઉન્હે કીસીમેં રખી ના સગાઇ
દુર રહેના હય લાજીમઇસીસે ... . પ્રુછ૦

કૃષ્ણ— ૩૫

ધન્ય સૂર ! ઉર નિર્મળ તારૂં,
પ્રબળ પ્રેમમય ક્ષેમનું સ્થાન;
દ્રઢતા તુજ દિલની દેખીને,
મુદ ભર મહાન, જાણું જહાન...ધન્ય
ઘટ ઘરમાં વશી દર્શન આપું,
શ્રેષ્ઠ સખા કરી તુજને સ્થાપું.
કાપું કલેશ મુકી સઘળું માન...ધન્ય

સાખી.

ભિન્ન નથી ભાનુ થકી, જ્યોતિ જગમાં જેમ
મારી તેમજ ભકતની તુલના કરવી તેમ...ધન્ય

સુરદાસ— ૩૬

દાસ પરેં દયા લાવોરે.
દયાળુ દેવા દાસ પરે દયા લાવોરે. ટેક૦
સંસારી સંબંધ ત્રોડી, જીવ આપ ચરણે જો
હું તો બની બેઠો બાવો બાવો રે—દયાળુ,